

▲ คิเคียวม่วง และขาวกำลังบานอยู่ที่ริมสระวัด Joururi-ji ทางใต้ของเกียวโต

คิเคียวดอกไม้ หนึ่งมประจำตร=กุลนักรบ

กัญญา มัทธูโอะ

“คิเคียว” เป็นดอกไม้หนึ่งในหญ้าเจ็ดอย่าง หรือ “อะกิโนะนะนะคุสะ” ที่คนโบราณคัดเลือกให้เป็นสัญลักษณ์ของฤดูใบไม้ร่วง ทว่าคิเคียวนั้นมักจะบานงดงามตั้งแต่ราวเดือน มิถุนายนถึงกรกฎาคมซึ่งเป็นฤดูร้อน ตัวต้นจะสูงราว 50-80 เซนติเมตร ใบเรียวยาว เป็นรูปไข่ ขนาดยาวราว 4-7 เซนติเมตรติดอยู่สลับกันรอบๆ กิ่ง ดอกสีม่วงสดอมฟ้ารูปร่างคล้ายระฆังจะบานที่ยอดของลำต้น ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางราว 3.5-4 เซนติเมตร เกล็ดลักษณะที่โดดเด่นประการหนึ่งคือช่วงก่อนบาน ดอกตูมจะมีรูปร่างกลม กลีบทั้งห้าจะเชื่อมติดกันแน่น ดังลูกบอลลูกหนึ่ง จึงเป็นที่มาของชื่อในภาษาอังกฤษที่ว่า Balloon Flower

ว่ากันว่าดั้งเดิมดอกคิเคียวขึ้นตามป่า และที่ราบที่มีแสงแดดส่องถึง พบมากในประเทศจีน เกาหลี และญี่ปุ่น เป็นดอกไม้ที่คนญี่ปุ่น

คุ้นเคยมาแต่สมัยเฮอัน (794-1185-) โดยปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรกใน “หนังสือรวมบทเพลงมันโยชู” ในชื่อของดอก อะสะงะโอะ (ดอก morning glory) ทุกวันนี้ผู้เชี่ยวชาญเชื่อว่าแท้จริงแล้วเป็นดอกคิเคียว แต่นักกลอนในสมัยนั้นเข้าใจชื่อผิดไป

“คิเคียวอิโร” ยังเป็นชื่อของสีม่วงอมฟ้าซึ่งเป็นสีโปรดของคนญี่ปุ่นแต่โบราณกาล ในวรรณกรรมโบราณเช่น “อุทสุโฮะโมะโนะงะตะริ” วรรณกรรมซีริส 20 เล่มในสมัยเฮอัน “เอะงะโมะโนะงะตะริ” วรรณกรรมประวัติศาสตร์ในสมัยเดียวกันก็ปรากฏคำบรรยาย สีสันของฤดูใบไม้ร่วงโดยใช้คิเคียวเป็นสื่อ มุระสะกิชิคุบุ ผู้ประพันธ์นิยายรักชื่อดัง “เกนจิโมะโนะงะตะริ” ก็ชอบสีม่วงคิเคียวซึ่งตรงกับชื่อ “มุระสะกิ” ของตน ต่อมาในสมัย เอโดะ ดอกคิเคียวได้ถูกใช้เป็นวัตถุดิบย้อมสีผ้า และยังคงตกแขนงเป็นสีในหลายๆ โทน ได้แก่ สีสุมิเระ

▲ เวลาโดนแดดแรงๆ สีจะดูอ่อนลงเล็กน้อย

▲ หลังเกสรตัวผู้โรยไปแล้ว เกสรตัวเมียจึงเริ่มเบ่งบาน ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกสรดอกไม้อื่นมาผสมพันธุ์ด้วย

▲ ต้นนี้เหลือใบไปเห็นที่หน้าร้านน้ำชาย่านกิ่งทองในเกียวโต

สีคังคิเคียว สีเบะนิกิเคียว สีคิเคียวมูระสะกิ เป็นต้น ทุกโทนออกม่วงเป็นหลัก และเป็นสีสำหรับฤดูใบไม้ร่วงเช่นเดียวกับสีดั้งเดิมของดอกคิเคียว

ภาษาดอกไม้ของคิเคียวคือ “ความสง่างาม” สมกับทั้งสี และรูปร่างหน้าตาต่างของดอก ด้วยเหตุนี้กระมังที่นักกรบในตระกูลโทะคิ และเครือญาติ เช่น อะเคะจิ, ฮิตะ, นูมะตะ, คะโด้ ใช้ดอกคิเคียวเป็นตราประจำตระกูล (มง) ตระกูลทสุมะกิ, โอะกะกะ, โอะคิมุระ ใช้ดอกคิเคียวมีวงกลมล้อมรอบ ซะกะโมะโตะ เรียวมะนักรบระดับล่างผู้มีบทบาทในสมัยปลาย เอะโตะก็ใช้ดอกคิเคียวที่มีกรอบสีเหลี่ยมซ้อนกันสองกรอบล้อมรอบ สมัยที่พระราชวัง อิมพีเรียลยังเป็นปราสาทอะโตะของ

▲ คิเคียวในกระถางของเพื่อนบ้าน เธอช่วยเด็ดดอกโรยๆ ออกเพื่อให้ถ่ายรูปได้ง่าย

โชกุนตระกูลโทกุกะวะ พบว่ามีห้องที่ใช้ชื่อว่า “คิเคียวโนะมะ” และประตูด้านในของประตูซากุระตะในปัจจุบันยังใช้ชื่อว่า “ประตูคิเคียวมง” ซึ่งให้เห็นว่าดอกคิเคียวเป็นที่โปรดปรานของคนชั้นสูงในสมัยโบราณ

สำหรับผู้คนทั่วไป ดั้งเดิมที่เดียวหมอยานำเอารากของคิเคียวไปตากแห้งใช้เป็นยาจีน แก้ไอ และยาฆ่าเชื้อโรคเวลามีบาดแผลบ้าง ใช้ปักแจกันดอกไม้บ้าง และเมื่อเข้าสู่สมัย เอะโตะก็มีการแปลงพันธุ์กันกว้างขวางทำให้จากที่มีแต่ดอกสีม่วงอมฟ้า เพิ่มมาเป็นคิเคียวสีขาว ฟ้า และชมพู จากที่มีกลีบเดียวเพิ่มมา มีแบบกลีบซ้อนสองบ้างสามบ้าง มากกว่าสามบ้าง เป็นต้น ปัจจุบันนี้สามารถพบคิเคียวเลี้ยงได้ทั่วไปทั้งตามสวนงามของวัดหรือศาลต่างๆ และตามระเบียบบ้านผู้คนทั่วไปที่เลี้ยงไม้กระถาง ทว่าดอกคิเคียวป่าตามไร่หรือตามเขากลับค่อยๆ ลดจำนวนลงเรื่อยๆ จนกระทั่งวงสิ่งแวดล้อมญี่ปุ่นต้องขึ้นทะเบียนเป็นดอกไม้ที่เสี่ยงจะสูญพันธุ์

▲ สีม่วงอมฟ้าเป็นสีสดใสที่ไม่เหมือนใคร

▲ ดอกตูมเริ่มเปลี่ยนสีบ้างแล้ว

▲ กลมเหมือนบอลลูกุน

แม้จะมีดอกไม้มานานานานาสิ นานาพันธุ์ ให้เลือกชมมากมายในปัจจุบัน ดอกคิเคียวเล็กๆ ก็ยังดูสดใสสง่างาม ต้องหันไปก้มมองเมื่อเดินผ่าน ไม่ว่าจะตามริมรั้วบ้านเรือนทั่วไปหรือในสวนงามๆ

แหล่งชมดอกไม้เคียงวที่มีชื่อเสียงในคันไซ

1) วัด Rozan-ji ในกรุงเกียวโต ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นที่ๆ มุระสะกิ ชิคุบุใช้เป็นที่พักพระพันธินิยาย “เกนจิโมะโนะนะงะตะริ” มีสวนที่ใช้ดอกคิเคียวประดับให้ชมระหว่างปลายเดือนมิถุนายนถึงราวต้นเดือนกันยายนทุกปี

2) วัด Tentoku-in ในกรุงเกียวโตเป็นที่รู้จักกันในนามของ “วัดคิเคียว” ซึ่งบานอยู่ในสวนมอสเขียวซึ่ เปิดให้เข้าชมได้ระหว่างราวปลายเดือนมิถุนายนถึงต้นเดือนกรกฎาคม

3) สวน Tenju-an วัด Nanzen-ji กรุงเกียวโตซึ่งขึ้นชื่อว่า มีใบไม้เปลี่ยนสีงดงามในฤดูใบไม้ร่วงจะเปิดให้เข้าชมดอกคิเคียวบนพรมมอสเขียวซึ่ช่วงต้นเดือนกรกฎาคมถึงปลายเดือนสิงหาคม

▲ ดอกตูมใหม่ๆ ยังไม่มีสี รูปร่างเรียวยาว

▲ ยามเริ่มคลี่บาน